

ΟΙ ΔΥΟ ΕΛΛΑΔΕΣ

(διάγραμμα ομιλίας)

1. Η πεντηκονταετία 1950-2000 (αλλά ακόμη και η εικοσιπενταετία 1974-2000) αποτελούν περιόδους ταχύτατων αλλαγών και μετασχηματισμού στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.
2. Οι αλλαγές αυτές αποτελούν το πιο πρόσφατο (και ποιοτικά σημαντικό) στάδιο της μακρόσυρτης διαδικασίας μετάβασης στη νεότεριότητα, που εδώ και δύο σχεδόν αιώνες, με μεγάλη βραδύτητα και συχνά πιασχυρισμάτα, πραγματοποιεί η χώρα μας.
3. Αποτέλεσμα αυτών των αλλαγών είναι ότι η Ελλάδα του 2000-2001 διαφέρει ποιοτικά με την Ελλάδα του 1950 ή και του 1974-75. Η ποιοτική διαφορά εντοπίζεται τόσο σε επί μέρους επίπεδα (κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό) όσο και σωρευτικά, με αποτέλεσμα οι αλλαγές αυτές να αποκτούν μη ανατρέψιμο χαρακτήρα (υπό την προϋπόθεση ότι το διεθνές περιβάλλον διατηρεί την οικονομική και πολιτική του σταθερότητα και δεν κλυδωνίζεται από πολέμους ή μεγάλες οικονομικές κρίσεις).

Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα του 2001 είναι προϊόν πέντε μεγάλων και μη ανατρέψιμων ρήξεων με το παρελθόν:

(α) στο οικονομικό επίπεδο, η Ελλάδα του 2000-2001 δεν έχει καμιά σχέση με την Ελλάδα της φτώχειας, της υπανάπτυξης, του υψηλού πληθωρισμού και της οικονομικής αστάθειας του 1950 και των περισσότερων προηγούμενων περιόδων. (Με βάση τα στατιστικά δεδομένα του ΟΟΣΑ, το κατά κεφαλήν εισόδημά της την κατατάσσει κάπου μεταξύ 25^{ης} και 29^{ης} χώρας στον κόσμο.) Πρόκειται για μια ρήξη με το παρελθόν η οποία εμφανίζεται ως μη ανατρέψιμη.

(β) στο διεθνές επίπεδο, η Ελλάδα του 2000-2001 αποτελεί κράτος του κέντρου του διεθνούς συστήματος, που, με μόνη ουσιαστική εξαίρεση το λεγόμενο G8, στο οποίο δεν θα μπορέσει να συμμετάσχει ποτέ λόγω μεγέθους, αποτελεί μέλος όλων σχεδόν των πιο αποκλειστικών διεθνών οργανισμών. Η εικόνα αυτή στοιχειοθετεί μια μη ανατρέψιμη ρήξη με ένα παρελθόν περιθωριοποίησης και απομόνωσης που χαρακτήριζε την Ελλάδα της ημιπεριφέρειας σε προηγούμενες αλλά ακόμη και πιο πρόσφατες εποχές (π.χ., 1967-74).

(γ1) στο κοινωνικό επίπεδο, η Ελλάδα του 2000-2001 αποτελεί, για πρώτη φορά στην ιστορία της, χώρα εισαγωγής ανθρώπινου δυναμικού. Η εξέλιξη αυτή, η οποία, ως σημειωθεί, εμφανίζει εντυπωσιακές αυξητικές τάσεις, συνιστά μια μη ανατρέψιμη ρήξη με ένα παρελθόν ταυτισμένο με την υπανάπτυξη, την εξαγωγή ανθρώπινου δυναμικού, τη μετανάστευση, τη ξενιτιά και τη νοσταλγία.

Μπορεί να χρωστούμε
το Διαμαντούρα.
Θα φέρω έχω
ροϊκός. Να ε-
είχε α-
αυριών

Ναί

(γ2) Ταυτόχρονα, η κοινωνική αυτή αλλαγή συνεπάγεται τη μετάβαση της ελληνικής κοινωνίας από ένα καθεστώς ιδιαίτερης πολιτισμικής ομοιογένειας (γλωσσολογικής, θρησκευτικής και εθνικής), που, σε μέγιστο βαθμό, αποτέλεσε προϊόν των πολλαπλών αλλαγών που επέφερε η ανταλλαγή πληθυσμών το 1992-22 και ο Μεσοπόλεμος, σε μια κατάσταση προϊούσας ετερογένειας και κυοφορούμενης πολυπολιτισμικότητας, που συναρτώνται άμεσα με την παρουσία στη χώρα αλλοδαπών ατόμων, τα οποία, στη συντριπτική τους πλειονότητα, δεν μιλούν την ελληνική ως μητρική γλώσσα και δεν είναι ελληνορθόδοξα. Η ίδια η δημογραφική δυναμική αυτών των αλλαγών καθιστά και την αλλαγή αυτή μη ανατρέψιμη.

*Παρομοίωση
ωφίλου - άφρο
ωφίλου - άφρο
ωφίλου - άφρο
ωφίλου - άφρο*

(δ) στο πολιτικό επίπεδο, η μεταπολίτευση του 1974 και η παγίωση στα αμέσως επόμενα έτη του πιο αυθεντικά δημοκρατικού καθεστώτος στην νεότερη ελληνική ιστορία αποτελεί κρίσιμο ορόσημο στη διαδικασία ανάπτυξης των πολιτικών μας θεσμών. Με δεδομένη την απουσία από το πολιτικό προσκήνιο εκείνων των παραγόντων που σε προγενέστερες εποχές συνδέθηκαν με συνθήκες ανωμαλίας, η εξέλιξη αυτή σηματοδοτεί μια μη ανατρέψιμη ρήξη με ένα παρελθόν θνησιγενών δημοκρατικών εγχειρημάτων, ολιγαρχικού κοινοβουλευτισμού και αυταρχικών παρενθέσεων.

(ε) στο επίπεδο των γενεών, τέλος, οι γεννηθέντες το 1974 αποτελούν την πρώτη από καταβολής του νεοελληνικού κράτους γενεά που μεγάλωσε χωρίς τα βιώματα πολέμου, κατοχής, εμφύλιων διχασμών και συρράξεων, πραξικοπημάτων και μεγάλων πολιτικών ή οικονομικών κρίσεων που τόσο βαθιά σημάδεψαν τη ζωή αλλά και τη θεώρηση του κόσμου όλων των προγενέστερών της. Και αυτή η εξέλιξη συνιστά ρήξη μη ανατρέψιμη με το παρελθόν.

5. **Συμπερασματικά:** στο αντικειμενικό επίπεδο, οι αλλαγές αυτές εκφράζουν μια σωρευτική και ποιοτική ρήξη με το παρελθόν της μιζέριας, της ανεπάρκειας και της Ψωροκώσταινας και σηματοδοτούν την ένταξη της Ελλάδας στο σύγχρονο κόσμο και στα σύνθετα και δυσεπίλυτα προβλήματα που ταυτίζονται μαζί της.

Στο υποκειμενικό επίπεδο, όμως, δηλαδή στο κρίσιμο επίπεδο του πολιτισμού και των αξιών, η ένταξη αυτή δυσχεραίνεται ουσιαστικά από το γεγονός ότι η ποιοτική αυτή ρήξη με το παρελθόν και οι επί μέρους ρήξεις που την καθορίζουν χαρακτηρίζεται από έντονη υστέρηση και ανεπαρκή εσωτερική ευθυγράμμιση.

Οι συλλογικές παραστάσεις ενός σημαντικότερου τμήματος του πληθυσμού, καθώς επίσης και ο συλλογικός του φαντασιακός κόσμος παραμένουν εγκλωβισμένοι στο παρελθόν που προηγήθηκε των ρήξεων και δεν αναγνωρίζει τον εαυτό του στις συνθήκες που διαμορφώθηκαν από αυτές.

6. **Αποτέλεσμα** αυτής της εξέλιξης είναι η ύπαρξη «δύο Ελλάδων»: (α) αυτής της Ελλάδας που συγκροτείται από εκείνα τα κοινωνικά

στρώματα αλλά και θεσμοποιημένες δυνάμεις που, ακριβώς επειδή κατέχουν τις αναγκαίες δεξιότητες και πόρους (πολιτικούς, οικονομικούς και πολιτισμικούς) για να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά στο νέο περιβάλλον που διαμόρφωσαν οι μη ανατρέψιμες ρήξεις των πρόσφατων δεκαετιών αλλά και οι διεθνείς εξελίξεις (ΕΕ, ΟΝΕ, ένταξη στη διεθνή οικονομία) και να αποκομίσουν δυνητικά οφέλη από αυτό, διάκεινται ευμενώς απέναντί του και επιχειρούν να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που τους παρέχει και (β) εκείνης της Ελλάδας που αποτελείται από κοινωνικά στρώματα και θεσμοποιημένες δυνάμεις, οι οποίες, ακριβώς επειδή στερούνται ή κατέχουν σε ανεπαρκή βαθμό τις αναγκαίες δεξιότητες και πόρους για να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά στο νέο αυτό περιβάλλον, εσωτερικεύουν τις συντελεσθείσες αλλαγές κατά τρόπο αμυντικό και φοβικό και αναλίσκουν τις δυνάμεις τους στην προσπάθεια καθυστέρησης ή ακόμα και ακύρωσης εξελίξεων, από τις οποίες εκτιμούν ότι έχουν να αποκομίσουν δυνητικό κόστος και όχι όφελος.

7. **Η κύρια πρόκληση** που προκύπτει από αυτές τις διαπιστώσεις είναι πολλαπλή και απαιτεί:

(α) την αναγνώριση ότι η εσωτερικήευση στο υποκειμενικό επίπεδο της ρήξης με το παρελθόν της ανέχειας και της υπανάπτυξης αποτελεί το επόμενο, αναγκαίο βήμα στη διαδικασία μετάβασης της Ελλάδας προς τη νεότεριότητα. Η ρήξη στο επίπεδο αυτό συνεπάγεται αλλαγές στις καθημερινές πρακτικές, τακτικές και στρατηγικές των πολιτών—αλλαγές που αποτελούν τη βάση της διαμόρφωσης πολιτισμικών συμπεριφορικών προτύπων και αξιακών συστημάτων σε κάθε κοινωνία.

(β) Με τη σειρά της, η ρήξη στο πολιτισμικό επίπεδο απαιτεί τη διαμόρφωση διακριτών δημόσιων πολιτικών που να έχουν ως στόχο την υπέρβαση του φαινομένου των «δύο Ελλάδων». Απαιτεί, όμως, επίσης και τη συνειδητοποίηση από πλευράς των διαμορφωτών δημόσιας πολιτικής ότι οι «μεγάλες αλλαγές» απαιτούν ιδιαίτερα υψηλή ηθική επένδυση από την πλευρά τους και, πάνω απ' όλα, την άσκηση «ηθικής ηγεσίας» ικανής να λειτουργήσει υποδειγματικά για τους πολίτες και να τους παράσχει πειστικά ηθικά ερείσματα, με τα οποία να διαπραγματευθούν τις συχνά επώδυνες αλλαγές που οι «μεγάλες ρήξεις» συνεπάγονται.

Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά την «πιο ανταγωνιστική» (σε πολιτικό, οικονομικό και πολιτισμικό 'κεφάλαιο') Ελλάδα, το επιθυμητό μείγμα πολιτικής είναι εκείνο που κατατείνει στην ενίσχυση και περαιτέρω ανάπτυξη δεξιοτήτων και πόρων που ήδη κατέχει και μέσω των οποίων ήδη λειτουργεί ανταγωνιστικά στο υπό διαμόρφωση νέο εσωτερικό και διεθνές περιβάλλον.

Κρίσιμη διάσταση αυτής της πολιτικής πρέπει να είναι και η ενίσχυση της κοινωνίας πολιτών, η αναγνώριση, δηλαδή του ιδιαίτερου ρόλου που μπορεί να παίξει σε ένα σύγχρονο κοινωνικό σύνολο ως τόπος

Β. Λιάκος
1α)

Ποιότητες
φυσικού
δυναμικού
μεταξύ
των χωρών
(Λιάκος)
(Λιάκος)

διακριτός, μεταξύ του αυστηρά δημόσιου χώρου και του χώρου της αγοράς, ικανός να προαγάγει τη δημιουργία και ενίσχυση μηχανισμών και δεσμών κοινωνικής αλληλεγγύης.

Μια τέτοια εξέλιξη θα λειτουργήσει πολλαπλασιαστικά, στο μέτρο που θα ενισχύσει τη δυναμική του πλουραλισμού στην κοινωνία, θα συμβάλει στην ανάδειξη θεσμών και μηχανισμών προωθητικών της πολυφωνίας και της ετερότητας και θα αξιοποιήσει τα οφέλη για το κοινωνικό σύνολο που προκύπτουν από την προϊούσα ένταξη στο υπό διαμόρφωση νέο πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό σύστημα της χώρας μέχρι πρότινος περιθωριοποιημένων ομάδων ή ατόμων, που προέρχονται τόσο από το χώρο της οικονομικής μετανάστευσης όσο και από τον ιθαγενή πληθυσμό της χώρας.

Σε ό,τι αφορά την «λιγότερο ανταγωνιστική» Ελλάδα, βασικά στοιχεία του ζητούμενου μείγματος δημόσιας πολιτικής πρέπει να είναι η παροχή στο ανθρώπινο δυναμικό που την απαρτίζει ευκαιριών και δυνατοτήτων για την απόκτηση κρίσιμων δεξιοτήτων και πόρων (πολιτικών, οικονομικών και πολιτισμικών), που θα του επιτρέψουν να αντιμετωπίσει με λιγότερη αμφιθυμία ή φόβο τις προκλήσεις του νέου, ανταγωνιστικού περιβάλλοντος.

Κάτι τέτοιο, δεν συνεπάγεται απλώς ενίσχυση των μηχανισμών κοινωνικής στήριξης των πιο αδύναμων και λιγότερο ανταγωνιστικών στρωμάτων. Σημαίνει, πάνω απ' όλα, την παροχή κινήτρων για αλλαγή των καθημερινών πρακτικών, τακτικών και στρατηγικών των εμπλεκόμενων ατόμων ή ομάδων, από την οποία δυνητικά θα προκύψει η αλλαγή συμπεριφορικών προτύπων και αξιακών συστημάτων. Πιο συγκεκριμένα, σημαίνει τη στήριξη και δημιουργία μηχανισμών και θεσμών ικανών να συμβάλλουν στην παραγωγή εμπιστοσύνης—του «κοινωνικού», δηλαδή, εκείνου «κεφαλαίου» που αποτελεί στοιχείο κρίσιμο για την οικοδόμηση σύγχρονων, ανοιχτών κοινωνιών, οπλισμένων με επαρκή αυτογνωσία, αυτοπεποίθηση, σιγουριά, φαντασία, ευρηματικότητα και, γενικότερα, συμπεριφορικά πρότυπα και αξιακά συστήματα που υπακούουν στη λογική του θετικού αθροίσματος και επιτρέπουν την πληρέστερη αξιοποίηση των ευκαιριών και προκλήσεων που παρέχει το νέο περιβάλλον (εσωτερικό και διεθνές). Επισημαίνεται απλώς ότι το στοιχείο αυτό σπανίζει στο χώρο της «άλλης Ελλάδας», της οποίας τα κυρίαρχα συμπεριφορικά πρότυπα και αξιακά συστήματα υπακούουν περισσότερο στη λογική του μηδενικού και όχι του θετικού αθροίσματος. Για το λόγο αυτό είναι ιδιαίτερα κρίσιμη η άσκηση εμφανούς «ηθικής ηγεσίας» στις πολιτικές που έχουν ως στόχο αυτήν την Ελλάδα.

Χώροι που προσφέρονται ιδιαίτερα για τέτοιου τύπου παρεμβάσεις αποτελούν η δημόσια διοίκηση και οι δημόσιοι μηχανισμοί παροχής υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης. (Η θεαματική βελτίωση στην παροχή υπηρεσιών που εμφανίζει σημαντικό τμήμα του υπό κρατικό έλεγχο τραπεζικού τομέα (με ιδιαίτερο παράδειγμα την Εθνική

Τράπεζα της Ελλάδος) αποτελεί ελπιδοφόρο μήνυμα των δυνατοτήτων που παρέχει μια προσέγγιση του τύπου που μόλις αναπτύχθηκε.

Τελικός στόχος μιας τέτοιας γενικότερης πολιτικής πρέπει να είναι η σταδιακή σύγκλιση μεταξύ των δύο Ελλάδων, καθώς και η ισόρροπη ανάπτυξη των πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών δυνάμεων της χώρας. Μια τέτοια εξέλιξη, που συναρτάται άμεσα και με την άσκηση εμφανούς «ηθικής ηγεσίας», θα συμβάλει καταλυτικά στην δημιουργία μιας ισχυρής κοινωνίας και μιας ισχυρής Ελλάδας.

Ν.Δ. 10-1-2001